

12. Coomaraswamy A. Symptom, Diagnosis, and Regimen / A. Coomaraswamy // Coomaraswamy. Traditional Art and Symbolism. – Princeton, 1977.
13. Lipsey R. Coomaraswamy. His Life And Work / R.Lipsey. – Princeton University Press, 1977.
14. Quinn W., Jr. The Only Tradition / W.Quinn. – State University of New York Press, 1997. – 384 p.
15. Sedgwick M. Against the Modern World. Traditionalism and the Secret Intellectual History of the Twentieth Century / M.Sedgwick. – Oxford University Press.- 2004.-370 p.

УДК 304.44(477.73)"18/19":061.237

Валентина Анатоліївна Феніна
викладач Миколаївського коледжу
культури і мистецтв;
Сергій Васильович Мицик
заступник директора, викладач Миколаївського
коледжу культури і мистецтв

**МИКОЛАЇВСЬКЕ МОРСЬКЕ ЗІБРАННЯ
ЯК ОСЕРЕДОК КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ МІСТА:
XIX – початок XX ст.**

У статті автори вперше розкривають історію створення і діяльності Миколаївського Морського зібрання. На основі дослідження доводять його роль у культурному житті Миколаєва XIX – початку XX ст.

Ключові слова: Чорноморський флот, офіцери, зібрання, статут, вечори відпочинку, урочистості, бал.

The article authors reveal the history of creation and operation of Nikolayev the Sea assembly. Based on the studies show the role of the Sea assembly in the cultural life Nikolayev XIX – XX century.

Keywords: Black Sea Fleet, culture, officers, assembly, charter, celebrations, point, evening leisure.

Миколаїв кінця XIX – початку XX ст. був центром суднобудування і великим портом Півдня Росії. Через це велику роль у створенні культурних традицій Миколаєва відіграли штаб і канцелярія Головного командира Чорноморського флоту і портів, Чорноморське штурманське училище та інші морські навчальні заклади, школа практичного землеробства, друкарня, морська обсерваторія тощо.

Разом з випускниками миколаївських закладів в місті служили випускники вищих технічних і гуманітарних закладів з найбільших міст Росії, таких як: Петербурзький морський корпус, Балтійське штурманське училище та ін. Військові моряки намагалися затвердити форми організації суспільного і культурного життя, знайомі їм по колишніх місцях служби. Велике значення мала і періодичність служби. Взимку моряки знаходилися на березі, і завдання начальства полягало в тому, щоб з більшою користю зайняти вільний час офіцерів. Все це стало для Головного командира Чорноморського флоту О.С. Грейга передумовою для організації Благородного дворянського, а пізніше Морського зібрання як осередку для організації вільного часу та центру обміну морською думкою.

Метою статті є відродження відомостей про культурно-мистецьку діяльність Миколаївського Морського зібрання та його ролі в культурному житті Миколаєва XIX – початку XX ст. Для реалізації цієї мети дослідження були поставлені такі завдання:

– на основі документального та фактичного матеріалу дослідити історію створення Морського зібрання;

– проаналізувати основні форми роботи Зібрання та його роль в культурному житті тогочасного Миколаєва;

Об'єктом статті виступає культура Миколаєва кінця XIX – початку XX ст. Предметом є історія Морського зібрання, його культурно-мистецька та концертна спадщина.

Історія створення і діяльності Морських зібрань – це не лише складова частина історії нашої країни, а й славного минулого морського флоту Росії. Але, на жаль, історія Миколаївського морського зібрання та його культурницька діяльність сьогодні в історіографії та краєзнавстві Миколаївщини майже не досліджена. Згадування про Морське зібрання в контексті своїх досліджень ми знаходимо в працях А.Н. Сікварова – голови Миколаївського Морського зібрання (покинув посаду в зв'язку зі смертю 24.11.2010 р.) та Ю. Крючкова й О. Ковальової, Л. Левченко – миколаївських дослідників-краєзнавців. Цікаві факти з історії Морського зібрання та його діяльності знайдено в миколаївських періодичних виданнях сучасного та досліджуваного періоду та в електронних виданнях у всесвітній мережі Інтернет. Так, було проаналізовано дореволюційну пресу: "Николаевская газета" та сучасну пресу: "Южная правда", "Вестник Прибужья", "Вечерний Николаев".

Традиції Морських зібрань своїм корінням сягають далеких часів царювання імператриці Єкатерини II. Саме Благородне зібрання, створене 11 (12) березня 1786 р. за ініціативою головного командира Кронштадтського порту адмірала С.К. Грейга стало першим досвідом об'єднання морської спільноти для "приємних, корисних і благородних розваг" [13, 6].

Досліджуючи історію та культурницьку діяльність Миколаївського морського зібрання, не можна не торкнутися історії походження та створення морських зібрань в цілому, яка розпочинається з Кронштадтського морського клубу, створеного 6 (18) лютого 1802 р. лейтенантом І.П. Буніним – ад'ютантом Головного командира Кронштадтського порту адмірала П.І. Ханикова. Так, Кронштадський морський клуб став прообразом майбутніх Морських зібрань Росії. Користь від створення Кронштадтського морського клубу була безперечною, основною метою якого стало: "...объединение общества для приятных, полезных и благородных развлечений" флотських офіцерів [13, 6].

За своє дев'ятирічне існування Кронштадтський клуб дав позитивні результати У 1795 р. Морське зібрання припинило своє існування [13, 6]. Відродилося Кронштадтське Морське зібрання лише у 1802 році [13, 6]. Після наданого імператором Олександром I "высочайшего соизволения на учреждение и открытие в Кронштадте благородного собрания", Морське зібрання отримало держаний статус [16]. В ті роки це зібрання стало місцем спілкування моряків після довгих походів.

За сприяння Головного командира Кронштадтського порту і військового губернатора Кронштадта адмірала П.І. Ханикова 28 січня (9 лютого) 1802 р. Олександр I затвердив проект правил зібрання, розроблений ад'ютантом Ханикова лейтенантом І.П. Буніним [13, 7]. 31 січня (12 лютого) 1802 р. офіцери, що вступили у зібрання, обрали 12 старшин, а 6 (18) лютого відбулося відкриття зібрання [13, 7]. З того часу до 1918 р. Кронштадтське Морське зібрання існувало безперервно.

Керуючись метою перших клубних зібрань щодо надання змоги його членам приємно і з користю провести вільний від служби час, постійно влаштовувалися виступи відомих людей, маскаради, бали, музичні та літературні вечори, різноманітні благодійні заходи. При зібранні діяли бібліотека, ресторани, буфети. Особливу увагу приділяли грі у більярд, приємним зустрічам, спілкуванню [11, 480].

Проведенню будь якого заходу приділяли велику увагу, наприклад: створювались правила поведінки, дрес-коди тощо. Так, для проведення балу був введений наступний дрес-код: "офіцери у фраках, жінки – в бальних сукнях" [11, 480]. Відношення до балу було своєрідним – "...я не могу жить без бала, – так некоторые молодые офицеры заявляли, – мне не хватает его, испытываю внутреннюю потребность. Бал – это как соль или перец жизни" [11, 480]. Так, про дрес-код заздалегідь повідомляли через місцеву пресу, наприклад, в "Николаевской газете" за 1907 р. було знайдено наступне оголошення: "6 грудня, 22 січня та 6 лютого-військові повинні бути у віцмундирах а статські – у фраках; 31 грудня, 6 січня та 15 лютого військові – у сюртуках а статські – у сюртуках [8].

Фундатором морських і культурних традицій Миколаєва XIX ст. стає Олексій Самуїлович Грейг, який був обраний у березні 1816 року на пост головного командира флоту і портів, військового губернатора Миколаєва та Севастополя [11, 75]. На час призначення, він володів широким морським бойовим досвідом, науковим світоглядом і значними знаннями в галузі суднобудування. В своїй діяльності також приділяв значну увагу організації дозвілля моряків в зимовий період. Все це і стало передумовою створення Благородного Дворянського, а пізніше, Морського зібрання. З часом зібрання набуло значущості і стало не просто місцем з організації дозвілля, а справжнім центром обміну морської думки. Офіційно зібрання почало своє функціонування за наказом адмірала О.С. Грейга у 1820 р. як Благородне, але з 1 січня 1872 р. отримало статус Морського [12, 4].

Починаючи з 1858 р., з указу імператора, обов'язковими членами морських зібрань стали усі флотські адмірала, штаб і обер-офіцери, а з 70-80-х років XIX ст. – офіцери усіх корпусів морського відомства, у тому числі військові лікарі [13, 7]. Членами Морських зібрань могли бути чини усіх відомств, що несли службу й відставні, дворяни, потомствени почесні громадяни і купці першої гільдії.

Своїми завданнями та організаційним устроєм морські зібрання мало відрізнялися одне від одного. Вони не були громадськими організаціями, оскільки мали статус державності. Проте їх діяльність мала свої особливості, що закріплювалося їх статутами і підтримувалося колегіальністю управління. Таким чином, Морські зібрання Імператорського флоту Росії були державними організаціями з громадським управлінням. Статuti цих зібрань затверджувалися на найвищому рівні. Статут Кронштадтського Морського зібрання затверджувався генерал-адміралом, статuti інших Морських зібрань затверджувалися Морським міністром. Будь-які зміни в статут вносилися тільки з дозволу зазначених осіб.

26 лютого 1912 р. Морським міністром адміралом І.К. Григоровичем був затверджений єдиний статут Морських зібрань Балтійського моря, згідно з яким політичною діяльністю Морські зібрання не займалися, а основна увага приділялася морській діяльності держави [13, 7-8]. Окрім цього, з метою поширення між членами зібрань новин з розвитку військово-морської справи, наукових знань і новин загального характеру для них проводилися читання лекцій і повідомлень. Під час лекцій чи повідомлень можна було з'ясувати думку морської громадськості з того чи іншого питання, яке цікавило Морське відомство і навіть самого царя, тому плануванням таких лекцій спочатку займався морський вчений комітет, а потім Головний Морський штаб. Лекції мали різноманітну тематику, виходячи із зацікавленості, яку проявляло вище морське начальство. Вони були присвячені морській артилерії, мінній справі, корабельній архітектурі, морській тактиці й іншим питанням. Крім того, в Морських зібраннях

проводилися військово-морські ігри, читалися лекції з військово-морської історії, статистики, гігієни, природознавства, педагогіки, робилися повідомлення про новини кораблебудування, доводилися результати наукових праць і вчених експедицій, відкриттів, та обговорювалися інші питання, що стосувалися проблем і вдосконалення морської справи. Велика увага у Морських зібраннях приділялася збереженню героїчної історії флоту, з цією метою влаштовувалися вечори вшанування героїв, урочистості з нагоди пам'ятних дат [11, 481].

Участь у зібраннях офіцерів-ветеранів сприяла збереженню кращих традицій флоту. Такі офіцери після виходу в запас і як би залишалися у строю, не порушувалися їх зв'язок із флотом, вони не переживали почуття самотності. Спілкування з учасниками минулих битв ушляхетнювало молодих офіцерів, виховувало в них почуття гідності, мужність, жагу подвигу.

Морські зібрання створювалися тільки в основних портових містах. Відповідно до наказу Морського міністра адмірала І.К. Григоровича № 179 від 12 (25) липня 1912 р., було всього 10 зібрань: Кронштадтське, Ревельське, Гельсінгфорське, Лівавське, Севастопольське, Миколаївське, Бакинське, Владивостоцьке, Санкт-Петербурзьке і Морське зібрання при Адміралтейських та Іжорських заводах [13, 8].

Створювалися й інші морські зібрання. Уся їх діяльність була спрямована на виконання високого завдання – "служить взаємному сближенню на пользу морскому делу, быть проводниками знаний среди своих членов и хранить доблестные предания и традиции, которыми жив русский военно-морской флот" [13, 8].

Для підтримки гідного функціонування морських зібрань їм виділялися приміщення і грошові субсидії з коштів морського міністерства і з казни.

У період до 1917 р. розвитку Морських зібрань приділяли увагу члени царської родини: підтримували матеріально, брали участь в їх роботі. У житті й діяльності Морських зібрань також брали активну участь Морський міністр і Головний Морський Штаб [13, 8].

До складу зібрання як обов'язкові члени входили усі адмірала Чорноморського флоту, генерали, штаб, обер-офіцери флоту, і корпусів у складі Адміралтейства, воєнні лікарі. Необов'язковими членами вважалися всі відставні офіцери і чиновники Морського відомства [1, 144-145]. Всі вважалися дійсними членами зібрання. Крім них, Морське зібрання мали змогу відвідувати гості – постійні та тимчасові. До постійних відносились усі члени воєнного і цивільного відомства, що проживали в Миколаєві, консули, почесні потомственні громадяни, купці І гільдії та їх помічники, інженери, штурмани дальнього плавання. В якості тимчасових гостей – ті, хто перебували в Миколаєві не більше тижня. Якщо перебування в місті було більше зазначеного терміну, то необхідною умовою було придбання квитка вартістю в 3 рубля. Усі гості допускалися до зібрання згідно з рекомендацією одного з постійних членів зібрання [12, 4].

Не мали змогу бути присутніми (навіть у якості гостей) неповнолітні чоловіки (до 17 років), жінки (до 16 років), нижчі чини та особи, які притягувались до судової відповідальності [1, 145].

Членський внесок у 1869 р. становив 10 рублів на рік, в 1882 р. – збільшився для генералів та офіцерів – 16 рублів, для штаб-офіцерів – 12 рублів, для обер-офіцерів – 7 рублів 50 копійок [1, 145].

Керував зібранням комітет старшин (склад 10 чоловік). Нагляд за порядком здійснював черговий старшина. Клубний рік розпочинався – 1 грудня [15, 3].

Грошові внески зібрання складалися із членських внесків та прибутків від різноманітних заходів. Чималу частку прибутку складала виручка від гри в карти і штрафів за гру після встановленого часу [1, 145].

В історичний період другої половини XIX – XX ст. Миколаївське Морське зібрання мало в своїй підпорядкованості три будівлі, що мали велике культурне значення і зареєстровані, як пам'ятки архітектури міста.

Першою будівлею Морського зібрання став "Молдавський будинок", збудований у 1790 р. на вулиці Набережній [2, 56-57]. "Молдавський будинок" щодня приймав гостей та членів Миколаївського Морського зібрання: в літній період – проводились музичні та літературні вечори, кожної середи – грав духовий оркестр (спеціально для цього була збудована дерев'яна раковина). Під час танцювальних і музичних вечорів Дім освітлювався 8 електричними "свічками Яблучкова" [12, 4].

Інша будівля – Будинок флагманів і капітанів, що став місцем проведення зібрань та отримав статус "Зимового". Це пов'язано з тим, що в зимову пору судна не виходили у відкрите море, а здебільшого знаходились на ремонті. Цей пам'ятник архітектури – велика історична цінність національного значення "Офіцерське зібрання. 1824 р. охоронний №537" [14].

В приміщенні Зимового Морського зібрання в другій половині XIX ст. адмірал С. Макаров читав лекції для офіцерів з питань воєнно-морської справи, а навесні 1888 р. історик Д. Багалій прочитав курс лекцій про історію Новоросійського краю [12, 4].

Не можна не приділити уваги ще одному приміщенню, яке відійшло в користування Морського зібрання. Це Палац Потьомкіна в Спаському, або Літнє Морське зібрання.

Аналізуючи культурно-мистецьку та громадську діяльність Зібрання, можна дійти висновку, що воно мало величезний вплив на розвиток культурних традицій не лише флотоводців, а й усього Миколаєва. Цьому є підтвердженням те, що 12 серпня 1887 року на літньому Морському зібранні, яке розміщувалося у так званому молдавському будинку на набережній Інгулу, відбулися перші установчі збори майбутнього Миколаївського річкового яхт-клубу [17]. Понад 50 любителів вітрильного спорту

виявили бажання стати його членами. На зборах обговорювався проект Статуту яхт-клубу, було обрано членів правління, визначено розміри членських внесків і порядок вступу до яхт-клубу. Було вирішено, що при вступі до яхт-клубу необхідно зробити одноразовий внесок у розмірі 5 крб. Щорічний внесок складав 10 крб. Ті, хто бажав вступити до яхт-клубу, повинні були мати рекомендації двох його членів [18]. Також сцена Зимового Морського зібрання стала майданчиком для виступу багатьох артистів не лише України, а й Росії. Так, перед миколаївським глядачем на сцені Морського зібрання наприкінці XIX століття виступав зі святковим концертом великий російський композитор, диригент і громадський діяч М.А. Римський-Корсаков. 23 березня 1897 р. на цій же сцені відбувся симфонічний концерт в якому уперше звучали уривки з опери "Катерина" М. Аркаса [11, 482].

За короткий термін часу Морське зібрання стало центром просвітницької, навчально-виховної роботи не лише Чорноморського флоту, а й жителів міста Миколаєва. Сцени Зимового і Літнього Морського зібрання ставали центром діяльності багатьох культурно-мистецьких та благодійних товариств Миколаєва, яким правління Морського зібрання охоче здавали їх в оренду, з метою благодійної справи. У "Николаевской газете" за 1906 та 1907 рр. були знайдені оголошення про заходи на сценах Морського зібрання. Неодноразово користувалися приміщеннями Морського зібрання "Спілка російського народу, Миколаївське відділення". Так, 29 грудня 1906 р. Спілка провела у приміщенні Зимового Морського зібрання на користь чайної-читальні спілки літературно-вокально-музичний вечір з танцями [5]; 11 листопада 1907 р. в цьому ж приміщенні було проведено музично літературний вечір з танцями за участю великого оркестру флотського екіпажу під керівництвом Біянки [6]; 24 грудня відбувся музично-літературний вечір з танцями та ін. [8]. Активно співпрацювало з Морським зібранням Миколаївське благодійне товариство. 26 та 27 грудня у залі Зимового Морського Зібрання товариство провело дитячі вечори для учнів і дітей з двома хорами музики, різними іграми, ковзанкою, діжками з сюрпризами, танцями, конфетті, серпантинном, хлопавками та буфетом з чаєм, фруктами і солодощами. Відомо, що після закінчення танців для дітей, згідно правил, відбулися танці для дорослих, які тривали до 3-х годин ночі. Вхід для дорослих складав 1 крб., для дітей – 50 коп. [10].

Також відомо, що правління Морського зібрання часто проводили благодійні заходи. Так, 18 листопада 1906 р. [3], 27 жовтня 1907 р. [6] зібранням проведено музично-літературні танцювальні вечори на користь нужденним учням миколаївського середнього механіко-технічного училища. Часто, організуючі подібні заходи, щоб привернути увагу як членів зібрання, так і мешканців міста, запрошувалися відомі миколаївські виконавці та колективи. Наприклад, до організації вокально-літературно-танцювального вечора 27 жовтня 1907 р. був запрошений хор товариства "Просвіта" [6].

З досліджуваної преси 1906, 1907 рр. стало відомо, що Миколаївське Морське зібрання сприяло розвитку та діяльності аматорського театального мистецтва. 15 грудня 1906 р. на сцені Зимового Морського зібрання відбувся аматорський спектакль "Блискавка вдарила", "Вспішка домашнього очага" та живі картини: "Побачення", "Прощальний привіт", "Смерть Клеопатри". Після всього відбулися танці [4].

Неодноразово сцени Морського зібрання ставали місцем для гастрольних виступів відомих артистів, під час яких миколаївський слухач мав можливість ознайомитися з творами української, російської та західноєвропейської класики. З досліджуваної преси стало відомо, що 20 червня 1881 р. на сцені Зимового Морського зібрання відбувся Народний концерт, підготовлений М.А. Римським-Корсаковим. Захід пройшов на користь трьох товариств: Червоного Хреста, Спасіння на водах та Благодійного [1, 54]. Програма концерту була цікавою й різножанровою. У I відділенні пролунала увертюра до опери "Дон Жуан" В.А. Моцарта, сцена змови з "Гугенотів", спеціально перекладена Римським-Корсаковим для концерту; "Концерт для тромбону з оркестром" – Римського-Корсакова; у виконанні хору співочих пролунав твір О. Даргомижського "Ночувала хмарка золота"; марш з "Аїди" – Дж. Верді. У II відділенні були виконанні: увертюра Л. Бетховена до симфонічної увертюри "Король Стефан"; Персидський хор до опери "Руслан та Людмила" та арія й фінал з опери "Життя за царя" М. Глинки [1, 56]. Для організації концерту, композитор влаштував репетиції двічі на день і, таким чином, концертна програма була підготовлена за 2 тижні. В концерті взяли участь 2 хори музики обох флотських екіпажів й хор портових чорноморських півчих Миколаєва [1, 56]. Білети на концерт коштували від 1 крб. 50 коп. до 40 коп., місця за бар'єром – 10 коп., діти сплачували 5 коп. [1, 55].

Успіх концерту був приголомшуючим. Зважаючи на успіх концерту, наступного дня його знову повторили [1, 56].

Ще в рамках своїх гастрольних виступів на сценах Морського зібрання 8, 11 січня 1881 р. відбувся концерт фінської співачки, артистки Московського Великого театру Альми Фострем та піаністки з Петербургу Аделаїди Гіппіус [1, 68], а 13 листопада 1899 р. відбувся концерт випускниці Санкт-Петербурзької консерваторії зі званням вільного художника А. Кнорре за участю Є. Мілевської, Л. Щедрина, А. Натанзон й А. Гайсинського [1, 18].

Слід зазначити, що сцени Морського зібрання слугували не лише для розважальних заходів, часто там проводили лекції видатні флотоводці: П. Нахімов, Ф. Беллінсгаузер, А. Грейг, М. Лазарев, Г. Бутаков, М. Аркас; вчений, флотоводець й суднобудівник С. Макаров. У стінах Зимового Морського зібрання розташовувалися школи музикантів й співаків, юнкерські класи, працювала велика бібліотека тощо [18].

У грудні 1917 р. Радою народних комісарів був прийнятий декрет "Об урівненні всіх воєнослужачих в правах" [15]. Цим декретом були скасовані усі чини, звання, ордени, а також усі офіцерські

організації імператорської Росії, в тому числі Морські зібрання. Миколаївське Морське Зібрання на початку 20-х років ХХ століття припинило свою діяльність [11, 483].

Отже, на основі невеликого дослідження, зробленого в статті, можна дійти висновку, що Миколаївське Морське зібрання – це одна з найдавніших організацій в місті, яка з самого початку надавала істотну матеріальну допомогу і моральну підтримку морякам і членам їх сімей, відроджувала морські бойові традиції на ідеалах патріотизму і беззавітного служіння Вітчизні і народу, а з часом стала культурно-мистецьким та просвітнім центром всього міста Миколаєва. Слід зазначити, що Морські зібрання (і Миколаївське – не є винятком) не були звичайними елітними клубами – вони являли собою зразки справжньої співдружності моряків, де шанували такі поняття, як честь, шляхетність, обов'язок, взаємодопомога. Діяльність Миколаївського морського зібрання є цікавою сторінкою в історії культури Миколаївщини кінця ХІХ – початку ХХ ст. і потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Використані джерела

1. Ковалева О.Ф. Очерки истории культуры Южного Прибужья. От истоков и до начала XX века /О.Ф. Ковалева, В.П. Чистов. – Кн. 1. – Николаев: Тетра, 2001. – 239 с.
2. Крючков Ю.С. Старый Николаев: топонимический словарь – справочник /Ю.С. Крючков. – Николаев, 2008. – 350.
3. Николаевская газета (объявление). – 1906. – 17. лист. – № 261. – С. 1.
4. Николаевская газета (объявление). – 1906. – 13. груд. – № 281. – С. 1.
5. Николаевская газета (объявление). – 1906. – 24. груд. – № 291. – С. 1.
6. Николаевская газета (объявление). – 1907. – 26. лист. – № 534. – С. 1.
7. Николаевская газета (объявление). – 1907. – 7 лист. – № 544. – С. 1.
8. Николаевская газета (объявление). – 1907. – 6 груд. – № 568. – С. 1.
9. Николаевская газета (объявление). – 1907. – 22 груд. – № 581. – С. 1.
10. Николаевская газета (объявление). – 1907. – 25. груд. – № 583. – С. 1.
11. Сикваров А.Н. Рожденный флотом /А.Н. Сикваров. – Николаев: Варт, 2009. – 503с.
12. Сикваров А.Н. Честь имею /А.Н. Сикваров// Южная правда. – 2005. – 19 июля. – №76. – С.4.
13. Сирый С.П. Санкт-Петербургское Морское собрание. 1910-2010: история и современность/ С.П. Сирый. – СПб.: Санкт-Петербургское Морское собрание, 2010. – 81 с.
14. Тонковид В. Дом офицеров флота: начало второго рождения/В. Тонковид// Вечерний Николаев. – 2010. – 18 ноября. – № 135. – С.4
15. Фуга Л. Морское собрание, рожденное флотом /Л. Фуга//Южная правда. – 2009. – 25 июля. – С.3.
16. Владивостокское Морское собрание: Обращение Командующего Восточным военным округом адмирала Сиденко К.С. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vlms.ru/19_2_10_2012.html.
17. Игра в ромашку: будет жить или погибнет в Николаеве Дом офицеров флота [Электронный ресурс]/ Евгений Гомонюк. – Режим доступа: <http://niklife.com.ua/citylook/33198>.
18. И строились лодки, и лодки звались...: Яхтсмены давно живут в Николаеве [Электронный ресурс]/ В. Головченко // День: ежедневная всеукраинская газета № 28-29. – 17 февраля 2012 г. – Режим доступа: <http://www.day.kiev.ua/223899>.

УДК 316.72(477.75)

Олександр Олексійович Бензюк
здобувач Національної музичної академії України
імені П. І. Чайковського

ДИХОТОМІЯ СХІД – ЗАХІД У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНОГО ПЛЮРАЛІЗМУ КРИМУ

У статті розглядається проблема дихотомії Схід-Захід в аспекті східно-західної осі порівняння культур, їх взаємодії та діалогу на основі аналізу філософських та культурологічних теорій. Доведено, що Крим є найяскравішим прикладом діалогу західної та східної культур, а отже, проблема культурного плюралізму на території Кримського півострова є надзвичайно актуальною та важливою.

Ключові слова: дихотомія Схід–Захід, діалог культур, Кримський півострів, культурний плюралізм.

The article compares the features of the culture of the East and West and their interaction and dialogue; especially Eastern and Western cultures are studied based on the analysis of philosophical and cultural theories. It is proved that the Crimea is a shining example of dialogue of Western and Eastern cultures, which means that the problem of cultural pluralism on the Crimean peninsula is an extremely urgent and important.

Keywords: dialogue of cultures, the dichotomy of East West, the Crimean peninsula, cultural pluralism.